

Fitxa per la Moncadapèdia / Arxiu de memòria popular

Entrevistats/des	Pilar Valero, Macu Ferrer i Enrique Giménez (actual president de l'Associació Cultural). (http://www.misteriodelapasionmoncada.org). Acompanyats també per Inma López Almela
Títol	<i>Pilar Valero, Macu Ferrer i Enrique Giménez, vivències del Misteri de la Passió</i>
Categories	religió, cultura, festes, associacions, dona, home
Data i lloc de l'entrevista	Dijous 9 de març de 2023, casa d'una de les entrevistades
Equip entrevistador	Etnopèdia (Laura Yustas, Nelo Vilar),
Enllaç	https://youtu.be/ivn2bjsF4Qw
Extracte	https://youtu.be/EVJvPJIulPw

Hem tingut la immensa sort d'entrevistar no a una sinó a tres persones molt implicades en diferents moments del Misteri de la Passió: Enrique Giménez, Pilar Valero i Macu Ferrer. Enrique Giménez, actual president de l'Associació Cultural, ens explica com és la Representació en l'actualitat, mentre que les veteranes Pilar Valero i Macu Ferrer ens parlen dels orígens, de la grandíssima il·lusió, la innovació i invenció constant dels primers anys. El relat que trobem en esta entrevista complementa i enriqueix allò que ja havíem recollit en publicacions anteriors sobre el Misteri de la Passió com ara: *"Misterio de la Pasión. Historia y anecdotario" de Vicente Farinós (1998)* o *"50 aniversario del Misterio de la Pasión en Moncada" (revista i exposició)*. Si en aquelles publicacions recollíem la visió de Vicente Farinós com a promotor i la de l'Associació en conjunt respectivament, ací ens centrem en la part més popular, quotidiana i propera. Pensem que l'altíssim interès del relat justifica l'extensió un poc llarga de l'entrevista.

Hem pogut incloure, a més a més, dos documents molt interessants (podeu vore'ls en la columna dreta si ens visiteu des d'un ordinador o al final d'esta publicació si mireu des del mòbil): La **gravació de la música de la Santa Cena**, composta pel mestre Manuel Palau i una **recopilació de noms i fets clau relacionats amb el grup de la Tatxa**¹ escrita per Macu Ferrer.

Sinopsi:

Pilar Valero, Macu Ferrer i Enrique Giménez ens parlen de las seues experiències preparant i representant el Misteri de la Passió. Les vivències de Pilar i Macu ens transporten a la part més popular i divertida de la Representació. Veiem eixe altre costat sempre "de jugarota" que feia

¹ Com es conta en l'entrevista, la Tatxa era un grup d'hòmens majors (i de les seues dones segons la tasca i l'ocasió) que feien tot tipus de faenes de muntatge, efectes especials i invenció tècnica, sempre al voltant de la Representació.

perillar un poc las solemnitat de l'acte, però que al mateix temps fomentava el treball voluntari i la dedicació comunitària.

Transcripció:

Macu Ferrer.- Lo que mos isca del pensament i que se'n recordem...

Bueno, jo crec que és immillorable. Perquè de José Ferrer havíem sentit... mos havíem enrist moltíssim llegint a Vicent Farinós [[Misterio de la Pasión. Historia y anecdotario](#). Diputació de València, 1998]...

Macu.- Molt, pa Moncà ha fet molt.

De vosté [a Pilar] havíem sentit parlar i la citen per ahí...

Pilar Valero.- Només te tinc que dir una cosa: el meu fill té 54 anys i des dels 3 anys que està eixint en Setmana Santa. I els meus néts tamé. A la teta Inma des del xupó. Mira, la teta Inma tamé duia el xupó en la butxaqueta i ara està el major -... [inintel·ligible], en això de la creu, això li encanta. I Alejandro, que està fent ara del Nostre Sinyor, Alejandro era aixina [xicotet] i li feia "Jose, jo raere de tu", li feia aixina. Era un retaco, eh? "Jo tinc que fer ixer paper".

Macu.- Això de la creu encara ho fan, encara el donen?

Pilar.- No. "Jo vull ser ixer paper, jo vull fer ixer paper i tu m'ensenyaràs". I el meu fill li dia "ton pare l'ha fet antes que jo". I fea "no.Tu, tu, tu". Anava... a lo millor en l'Oració del huerto, que està ple de gent aixina... Alejandro estava raere del matorral! "Alejandro! Llevat d'ahí!" i feia "no m'hi veuen...". "Alejandro!" i feia "no m'hi veuen...". I allí ajocaet, se quedava encantaet... I ara quan escomençà... el meu fill té que anar raere d'ell, que t'ho diga Inma. Raere d'ell... I dic: "Jose, doneu-li pas a son pare que... -Mamà, i si no vol que vols que faça?". Alejandro té que ser... apegat a Jose. I el Divendres Sant que se fa el dinar allí proven la creu tots. Una creu xicoteta que n'hi ha. Hala, tots a fer-se la foto.

Macu.- Pa provar, pa anar ensyant tots, claro.

Pilar.- Això s'ha de viure des de xicotet. Des de xicotet s'ha de viure, si no se fan ja majors... ve la universitat i tots tenen que estudiar massa, i ja no és lo mateix. I si ho viuen des de xicotets trauen puesto encà que siga pa eixir ixer dia, i això val molt.

Bueno, vosatros sou Enrique Giménez, que tu eres el president actualment de la festa, sou associació?

Enrique Giménez.- Sí, Associació, sí. Associació Cultural.

Pilar Valero, que havíem sentit parlar... i mos van dir "estarà Pilar Valero" i dic "ostras, mare meua, però serà esta Pilar Valero?- Sí, sí, sí" [risses].

Pilar.- Esta Pilar Valero, esta Pilar Valero.

Fabulós. I Macu Ferrer...

Macu.- Macu Ferrer, la filla de José i de Magda.

Què barbaritat, quin luxe, quin luxe. Bueno, vosatres esteu en la festa ja... tu des de...

Macu.- Jo pràcticament res ja, jo des del 90 i algo... pues he col·laborat amb la loteria si n'han portat, mon pare hasta última hora estigué en la loteria, que ell s'encarregava de fer-la i de...

Però de xicoteta tamé des de...

Macu.- Jo de xicoteta ja te dic, si escomençà en el 60 jo encà no tenia els huit anys. Encara no tenia els set, perquè jo nasquí en el 53. Si escomençà en el 60, pues encà me quedaven uns mesos pals set anys. I prompte prompte... pues això. Enseguida a vore... teníem una tia que venia a cosir a casa, una tia de ma mare que mos feia de costurera, mos feu el trage i eixíem, la meua germana tamé. Però la meu germana tamé s'ho deixà més prompte. Ella acabà la carrera de Magisteri als 18 anys, ja mamprengué a treballar i tal. La que més temps en la Setmana Santa ha durat he sigut jo. El meu germà Rafa... en l'assunt de la Tatxa tamé estigué molt de temps que està de conserge en el Patronato i tamé estigué molt de temps... com anava mon pare al final ja pues això, que te canses o te fiques a festejar o per la faena o coses d'eixes i ja vas canviant. Jo ja va ser després de l'accident del meu home i els xiquets rodant i tot que... ja la cosa estava més complicà, ja no podia ser. Però mestres vaig poder ahí vam estar, sí.

Pilar, tu tamé hauràs estat des de molt al principi.

Pilar.- Imagina't. Jo, quan era soltera, les meues companyeres que anàvem a estudiar a València eixien i mos dien "veniros... vente con dos o tres amigas y luego os acompañamos, no os preocupéis que nosotros ya preparamos abrigos y mantas", i jo li feia "que se n'anem a la Sibèria?". Venien totes aquelles carregaes! "Es que luego hace mucho frío". I n'acabant, jo he viscut en Rocafort sempre, però en la carretera jo les feia "és que esteu taraes! Ací no heu d'anar vosatros assoles!" [risses] Al final... de casa d'una de les amigues li tocava a mon pare "papà, ja pots vindre'n a arregar-mos" i feia "me cague en assunt... Però quantes n'aneu?" i li feia "tu no te preocupes que cabrem!" [5 min.]. Totes en un muntó... hala! I jo li feia "no agarres el 600!". Però és que la cosa tenia gràcia, jo entre setmana... jo als díhuit anys ja tenia carnet, perquè me firmà mon pare, eh?, que hasta los vint-i-uno... Jo en tinc setanta-huit, hasta los vint-i-uno no havia majoria d'edat. Però com a mon pare li interessava, perquè mon pare era constructor i en ma casa no n'hi havien xics i la única que estudiava era jo, la meua germana va ser més lista. Me compraren un 600 perquè ma mare estava malalta i tenia que dur-la a tots els puestos. Entre setmana podia dur el 600, però quan arribava el divendres per la nit feia "aguarda... entra el 600 al garaig. -Però, papà, si demà... -Shh! Dissabte i dumenge el 600 no ix de casa perquè què diran! A on se n'anirà esta xiqueta?". I veníem a la Setmana Santa a patita, perquè mon pare no me dixava el 600. La mentalitat... La mentalitat. Ah, però pa anar a fer cola a Bunyol al pòrtland sí [risses].

Macu.- Tornem a Setmana Santa.

Pilar.- Tornem a Setmana Santa! T'ho he vingut a dir perquè el cotxe divendres, dissabte i dumenge no eixia. Veníem a peu i tornàvem a peu.

Macu.- I que ja festejant ja venies.

Pilar.- No, festejant ja era més avant.

Macu.- No, però me referisc jo que festejant ja venies a lo de Setmana Santa.

Pilar.- Claro. Després me case i als tres anys vestisc al meu major d'angelet. Tenia cara d'angelet la veritat.

Macu.- Són molt bonicos els dos, i de xiconinos els dos rubiets...

Pilar.- I me'l veu don Vicent i me quidra "ay, Pilar, este niño tiene que salir en la Semana Santa" i jo dic "uy, si de duerme enseguida..." i diu "pues arréglo pa que no se duerma. Ay, si es que es

tan bonito, si parece un angelito". La meua germana li va fer les ales totes de plumes de gallina blanca... la faena que feu... i allí tenia el xiquet amb les ales i allí el teníeu, sentaet, i feia aixina "ja canviem? Encara no canviem? -Encara no, carinyo, apara un poquet" [risses].

Macu.- És que l'escena del naixement això tamé era molt... era molt bonica i era molt cuidà. Els quatre xiquets d'angelets, els quatre pastorets allí... i era un quadro plàstic perquè això era un plis plas i s'acabava.

Pilar.- Escomençà ahí i ha acabat fent del Nostre Sinyor hasta els cinquanta-quatre anys. Als cinquanta-uno... als cinquanta-dos digué "a vore quan me jubileu perquè jo ja estic demanant a vore qui agarra el càrrec" perquè bueno... es tenia que posar a règim perquè primer era molt primiuo, però después ja amb cinquanta anys, ja... A règim! Venia Nadal i enseguida a règim hasta que acabara la Setmana Santa. I ara súpercontent de vore que Alejandro, que des de xicotet volia ser, ho ha agarrat. I a gust. I ho fa molt bé.

Macu.- Pues sí.

Pilar, tu estaves en lo dels telers famós?

Pilar.- Jo no, lo dels telers famosos jo ho vea, jo entonces anava i vea. I jo entonces li dea, fea "Magda, i això quan ho feu?", i fea "de nit!", perquè les dones quan acabaven de treballar...

Macu.- Anaven a turnos a la fàbrica de Garín i después combinaven i quan jo estaven ahí anaven repartint... Jo de la que més me'n recorde és d'Amèlia, la germana d'Isidro, Amèlia Martínez. Aquella dona... és que tanque els ulls i la veig allí en el teler. I eren vàries dones, algunes d'elles... esta per eixemple era fadrina, n'hi havien algunes que eren solteres, n'hi havien atres que eren casaes, però que buscaven el hueco que tenien... pues jo una horeta, pues esta nit aniré jo, pues jo aniré esta vesprà. I tu no saps els metros i metros... i estes teles que predominava el color rosa, aquelles que predominava el marró o en estes predominava... un ratllat, un ratllat més ample, un ratllat més estret... aquelles teles... jo no sé si quedarà encara algun trage d'aquella època.

Pilar.- Queden dos o tres trages.

Se van exposar, als cinquanta anys se van exposar alguns trages.

Pilar.- Sí, als vint-i-cinc anys se varen exposar molts trages, lo que passa és que mos entrà aigua en el sótano del Patronato i allí se llançaren a perdre uns quants. Però ne quedaran per lo menos dos o tres.

Macu.- Però allò era... allò va ser, vamos, el no va más.

I el teler d'on era, perquè un teler no és algo que...

Macu.- De la fàbrica de Garin! De la fàbrica de Garin mateixa. De la fàbrica de Garin!

Pilar.- Tot lo món col·laborava en lo que podia!

Macu.- En Moncà era... cada u, el que tenia un taller de ferro, el Sordo per eixemple...

Pilar.- El Sordo!

Macu.- ... lo que fera falta de ferro. En assunt de pintors, els que més... dels germans Sales, que han estat de pintors [10 min.], el que més Pepe, José Sales. Aquell home... hasta que se va morir, digam. Però ell era el que pintava els decorats i pintem esta paret, ara ha plogut com la

pintura no era bona s'ha borrat de l'any passat a este i tornem-ho a pintar. Ara necessitem maderes pa tapar això, pues fer com si fora una roca o fer com si fora una casa... tot això era la faena pues això, el que era pintor pintor, el que era obrer d'obrer... El Xufero... Salvador el Xufero, el pare de Gemma que estava en l'ajuntament, aquell assunt d'obrer. Manolo el Xoro era fuster, lo que fera falta. Faena d'açò, de dir la idea a lo millor la tragué Salvador que era escultor, però fer-ho en efectiu pues el Xoro, después estava de professor en el Patronato, pues açò ho feien en el Patronato, a lo millor ho feien els mateixos alumnos del Patronato. Preparaven les creuetes: "enguany quantes creuetes? -Huit, deu, quatre", hala. La lletra ixa és de mon pare, el pergamino s'encarregava mon pare, ell tenia molt bona lletra. Uno fea una cosa, l'atre fea una atra "hala, ja tot montat, ho pintem, ho vernissem". De hecho ma mare va morir més prompte que mon pare i mon pare va voler que en la làpida estiguera, perquè això és com si diguérem el...

Pilar.- El logotipo!

Macu.- El logotipo, no m'eixia la paraula, de Setmana Santa. I en la làpida mon pare volgué que estiguera lo de Setmana Santa, perquè els dos han estat a muerte en Setmana Santa. I era el distintiu que d'un any a un altre preparaven. Pues este perquè és el actor, Fulanito que ve de no sé a on, l'atre que tal.

Això és molt bonico, reconéixer el treball a la gent és molt bonico.

Macu.- I aixina pues mira, entre tots.

Después ixes teles... hi hauria que medir a la gent més o menos, hi havia que cosir-ho...

Macu.- Totes tenien més o menos la mateixa amplària, pues a vore.

Pilar.- És fàcil.

Macu.- El cos... és que era recte, no havien de fer ningun entalle de ningú.

Pilar.- Antes...

Macu.- Això, una túnica recta, a este un manto, a este una espècie de xaleco... l'atre simplement un mocaoret al cap i la túnica normal, uno un cinturó, l'atre li caïa el cinturó pues sense cinturó... i aixina. Però ja te dic que el combinat de colors de les teles aquelles... això donava gust, feien molta varietat. I ratlles més amples, ratlles més estretes... però allò va ser fenomenal. Allò va ser molt bo. I lo del camp de fútbol que te dia, que del públic s'omplia des de la porta per on entren els xiquets a escola hasta allà a l'escenari... allò era... tu no saps la multitud de gent que se ficava allí. Del ric al rec... ja fa uns quants anys, jo no sé quants, crec que era Margareto el que estava d'alcalde quan varen dir d'obrir el carrer, pagaren lo que fora al Patronato i obriren el carrer. El fret que se passa allí segons quins anys és pa agarrar-te una manta. És pa agarrar-te una manta si estàs d'espectador. Una atra sugerència de mon pare, entre atres, però ell és el s'encarrega com si diguérem de fer els planos i d'averiguar el preu del ferro i de tal, és quan feren el pavelló, que después se gastava pa jugar al baloncesto. Diu, no està tapat del tot perquè el... però ja és algo, per lo menos la rosà ja no te cau damunt. I ja col·locaven allí les cadires, tamé els primers anys allò s'omplia de gent, después fallaven, después... Que sí...

Pilar.- Han hagut anys i anys.

Macu.- Vaen arreplegar les butaques, quan canviaren les butaques de l'Ateneo... eren de madera "açò és pa tirar-ho. -Ehhh... què pa tirar-ho!" Arreplegaren, feren un quarto a drede pa guardar les butaques, totes ordenaes, i si ficaves una fila de butaques de diferent manera ja no cabia, hi havia que arreglar-les conforme tocava.

Pilar.- Estaven numeraes.

Macu.- Era la faena de guardar-ho en el quartet i de traure-ho, però ho guardaven, i ixé quarto se quedà específic pa guardar ahí les butaques que gastàvem pa el personal que anava a vore Setmana Santa. I quan feien falta més cadires pues cadires d'ixes blanques de plàstic que ja escomençaven a estilar-se, pues més cadires de plàstic!

Bueno, una de les coses simpàtiques además és lo de la Tatxa, que ja mos heu contat un poquet, però podeu tornar a contar com va aparéixer això de la Tatxa?

Macu.- Pues lo de la Tatxa és perquè com surgix... bueno, jo era molt xicoteta, però per lo que he anat sentint después i lo que jo he anat vivint... si surgix el comentari de vore pues el ambient que hi havia de religió en tots els puestos i tal, surgix a través de Farinós i a través de [don Jesús](#) i de [don José](#) que estava de vicari. Diuen de fer això "i podíem fer, pues en la iglésia, pues no sé què...", ahí ja mamprenen ells a preparar a vore com podien fer algo pa que la gent participara i que tal. Clar, una cosa era que feren algo dins de la iglésia, un comentari o... però quan ja pensen en fer tipo representació... pues claro fa falta... en Moncà han hagut molt bons artistes i hi havia un quadro de teatro en el Musical... que molta gent d'allí passaren a col·laborar en Setmana Santa. El uno fea de director perquè manava més o fea més, el atre era actor, el atre ajudava, el atre fea de traspunt... i ahí va ser ja quan mamprengué el grupo ixe "no, s'ha de fer algo" [15 min.]. N'hi hagué un any que vingueren Televisió Espanyola...

Pilar.- A gravar-lo! Cariño mío... A les tres de la mañana y encara estàvem aixina.

Macu.- Se feu de dia! I crec que después no ho ficaren en la tele... espera't un poc.

Pilar.- El tio de Inma fea de Nostre Sinyor...

Macu.- Acabaren vestint-se tots!

Pilar.- ... i al remat s'arromanga la túnica i diu... "mira, quan volgau m'aviseu, me'n vaig a dormir... perquè si no vaig a fer jo una cara de mala leche..."

Macu.- ...que tornem... una maquineta que això pareixia de les pel·lícules de Charlot...

Pilar.- Mira com ho feren que no poguérem vore-ho.

Macu.- Jo crec que no han aplegat a ficar mai en la tele ixa... lo que gravaren...

Pilar.- A les tres del matí aparegueren!

Macu.- Però estigueren hasta les tantes.

Pilar.- Tots allí vestits.

Macu.- Entonces claro, al dir de mamprendre a fer-lo ja tipo teatro "i a on ho fem" i "com ho fem?" Primer... mira, la Entrada de Jerusalén, madre mía, des del Ravalet a la plaça la Creu. Allò era preciós i el carrer estava a rebentar. El Carrer de l'Amargura jo he vist gent plorar. En el carrer de l'Amargura jo he vist gent plorar. A les caigudes o no caigudes... amb la Verònica, quan... és que, mira, estic parlant-ho i me se fica la carn de gallina. I entonces, claro, al dir de

mampendre ja a fer això tenien que tirar mà de què, mon pare era un sirve-para-todo, faena fija de moment no en tenia, después se ficà a treballar en SAICA, però ell de moment no tenia faena perquè en casa teníem una tenda, después ja la tancaren. Era uno dels poquets ultramarinos que havien en Moncà. I hasta que ell se ficà a treballar pues claro, ell estava al servici de tot: igual te canviava un grifo que fea un viatge a València pa solucionar el paper a u... lo que fora. I d'ahí ahí ja mamprenen, pues a vore, clar, com era gent que tots anaven a missa, que eren més o menos dels grupos a lo millor de matrimonis que podien haver, tots de les mateixes idees més o menos, i entonces pues això, a vore, "és que hem de fer això" i jo recurrisc a d'este que és pintor, i recurrisc a l'atre, "ahí es que havíem de fer...", "és que si poguérem...". I aixina és com la gent va mampendre a unir-se... davant l'església...

Pilar.- I ho féiem en tres punts del poble: davant l'església, allà en la Creu de Quintana i después a on era?, més pac a...

Macu.- Crec que era...

Pilar.- Pac al Lluís Vives.

Macu.- Sí, que no fora pac a dins del Quadrat o en el mateix carrer de l'ermita. No me'n recorde jo...

Pilar.- En el Quadrat.

Macu.- Jo de lo que més me'n recorde és de l'Entrada a Jerusalén, que ahí tropessaves en tot lo món. Un dia... un castell o una masclètà en València hi ha menos gent que entonces se ficava en el carrer Major.

Pilar.- I feien, clar, tenien que alçar el escenari...

Macu.- Montar-lo. Que si l'entaulat que podien preparar... el Musical sempre ha tingut un entaulat pa quan feien els concerts, pues hale, a vore... "no, en un tros assoles perquè com no fa falta molt" pues mig andami, mig entaulat del Musical pa preparar-ho... A voltes después correguent d'ací... "no, és que ara tenim que fer..." Sense veu, ni micròfono ni res, tot a... gallito. Que això tamé per eixemple crec que ha sigut un problema que ha hagut en la Setmana Santa de Moncà: el fallo del sonido. El fallo del sonido jo crec que ha sigut una de les coses que ha perjudicat.

Farinós ho conta, conta com anaven provant d'un any pa un atre i com és un problema...

Macu.- Eh! N'hi hagué un any que l'escenari era... jo què sé: la pinà del Saler, tot eren pinets. Cada pinet era... Venían los hermanos Torres, se dien, aquells del sonido. Eh, una plantà de pinets perquè cada pinet era un micro. Ah, la de xiquets que tropessaven amb els micros i el micro se n'anava a terra, "ja l'hem fotut, llauraor".

Pilar.- O feien aixina, mira, feien aixina: "*[apropant el ditet a la llum]* una llumeneta".

Macu.- A tocar-ho a vore què era, a vore qual... Procuraven... i clar, feien com si fora un pinet pa dissimular que era un micro. Bueno. Después ja mamprenien a parlar de les parabòliques "no, és que ara el sonido... si ara hi han uns aparatos que capten la veu..." *[cara de desesperació]* Mon pare, mosatros teníem... estiguérem una temporà que fèiem estufetes en casa, i una d'elles eren les estufetes estes parabòliques, les que tenen la pinyeta pa la resistència... bueno, ixes que fan ixa curveta. Pues a raíz d'ixes parabòliques s'encarregà mon pare de localitzar...

Pilar.- És que son pare era l'inventor!

Macu.- ... unes pantalles més grans, les pintaren de verd... I davant de lo del Sanedrí era a on més n'hi havien... crec que n'hi havien dos o tres pantalles. Después les canviaven de puesto perquè no n'hi havien prou! Pues provant amb les pantalles aquelles pa que captara el sonido i que fera, pues això, la parabòlica i que la gent poguera sentir-ho tot bé. Una atra... después ja mamprenqué tamé, quan ja... a vore, col·loquen una emissoreta per exemple pal que fa de Jesús, vale, ja ell i els que parlen alrededor... ja podien captar el sonido **[20 min.]**. En el Sanedrí, pues el que més parlava, pues lo mateix: a vore, quantes emissoretes n'hi havien? Dos, tres? Pues eren pals personatges que més parlaven. Els demás... havies d'arrimar-te al que sabies que tenia perquè si no no te sentien. Ai! S'ha patit molt. Después ja mamprenqueren el anar fent gravacions segons en quins actes, pues gravem la veu, gravem els personatges i después, pues mira, simular que parle. Jo no sé les nits que m'he quedat pa el ensayo hasta última hora quan jo no tenia ni que parlar perquè la gravació meua estava gravà amb una atra veu! Però ahí havíem d'estar en el ensayo pa saber com i quan i de quina manera teníem que parlar. Que batalletes d'ixes moltíssimes. I claro... No, di-me.

Lo que mos dies "la Tatxa" era perquè tenien que reaprofitar les tatxes.

Macu.- La Tatxa és perquè eren els de la tramoia, era la gent que s'encarregava de preparar tot lo de l'escenari, de dir... pa que estiguera la decoració com correspon.

Pilar.- Però tu dius com adreçaven les tatxes!

Macu.- Sí, i que lo de traure-li el nom de la Tatxa a ixé grup d'homes que se dedicaven a d'això era per lo de la tatxa, perquè d'un any a un altre adreçaven les tatxes pa reutilitzar-les pa l'any sigüent. No tenien pressupost de ninguna classe! Después ja varen mamprendre a merejar-se, pues això, a fer alguna loteria, a fer lo de la rifa, que jo me'n recorde de lo del cas de la màquina de cosir: pues lo que se traguera pues dinés pa Setmana Santa. Però és que después hi havien uns gastos, en quant mampreníem a empaquetar els cartells i a enviar-los a tota la contornà i part d'Espanya... això val dinés. Entonces només que el sello i si ho pesaven o no ho pesaven... pues tot això era un faenon que se fea... i envia-ho. I era assunt de pressupost. Después ja venia la moda de... como estaba reconocido de Interés Turístico... però hasta que aquells soltaren un poquet la mosca... encara continuava el pressupost súper curt pa poder fer les coses.

I además innovant sempre, perquè se'ls ocorria algo i...

Pilar.- Ah, sí, sí, sí.

Macu.- I guardant...

Pilar.- Quan li s'encenia la llum...

Macu.- ... guardant tot el material perquè quan desmontaven tots els escenari... això lo que és el Sanedrí i el això de Poncio... Eh, en ixos tres o quatre locals allí s'aguardava tot, ordenat. I sabien, vamos, amb els ulls tancats, cada u sabia "no, no, anem a montar per eixemple lo de Làzaro" pues en tal puesto, agarrar la pedra aquella que tapa la cova, que tal... El Sepulcro, les creus... "no, estan en tal puesto", amb els ulls tancats, qui estiguera dins o si li ho havien demanat a algú, podien dir-li "no, ixa peça està allà", perquè ho tenien tot al milímetro. Va ser un grupo de homes majors, se vaen anar jubilant, se vean anar morint, vaen anar entrant gent jove... jo, estiguent encara jo, de gent jove per eixemple, pues recorde a Vicente Pascual, recorde a Lorenzo i a la cosina, Sílvia. Són tres persones jovenetes que escomençaren com a crios, vivien... Lorenzo i la cosina vivien allí molt propet i aquells era la distracció, en quant

veien moviment al camp de fútbol... hale, a vore. Pues com a crios: “vés i porta no sé què”, “vés i dus-los..”, “mira, porta-li això a l’atre”. I aixina aixina. Después agarraren la marxa, no sé hasta quan duraren, però tamé eren unes persones... Tamé estava Abel, el que estava de xòfer en Torres. Pues ell i els fills lo mateix, era casi com si diguérem “anem a passar el dumenge... anem a prendre el solet”. Però anar a prendre el solet és que si estaven fent això, pues ajudar-los. Montem o desmontem, segun lo que era. Quan venia Pasqua, perquè s’acabava Setmana Santa i estàvem...

Pilar.- La mona se menjava allí.

Macu.- Quantes voltes se’m menjat la mona allí? I mentres els homes anaven desmontant el escenari.

Pilar.- Se tenia que desmontar!

Macu.- Aixina que... És que de veres són tantes i tantes cosetes...

Pilar.- El que no valia això, pues com el auelo de Inma, que eren mestres, pues... sol·licitud, la feien, el no sé cuántos, el papeleo de no sé más. I cada u aportava... lo que podia fer.

Macu.- Claro. Jo vaig fer Administratiu en el Patronato después d’acabar el Batxiller, volia fer uns estudis, no m’isqueren bé, torní arrere... entonces me vaig ficar a fer Administratiu. I una de les classes era la mecanografia. Pues jo recorde un any que les pràctiques de mecanografia era escriure els papers nous pa la gent que tenia...

Pilar.- Pa la Setmana Santa!

Macu.- ... i tiquitiqui tiquitàc! Teníem el llibret gran ahí pues tal personatge, però claro, tenies que ficar la coletilla de l’anterior pa el que tenia que parlar... Pues hale, a vore tal: açò. A vore lo atre. Tiquití tacatàc. I clar, venia Setmana Santa, Fulanito té que fer ixe paper pa no sé qui, ixe atre paper pa no sé quan. Això era...

Pilar.- Això és aixina.

Macu.- Les pràctiques de taquigrafia i de mecanografia **[25 min.]**.

Bueno, tamé heu actuat, m’imagine.

Pilar.- Home, claro!

A vore, a vore, tu de què has fet?

Macu.- Jo he fet de Poble lo primer de tot.

De poble, lògic, lògic.

Macu.- Això lo primer perquè... A fer de bulto i anar a vore la festa. “Shhhh, que s’encenen les llums, calleu-se que tal. —Ara vingueu-se pac ací, corregueu. —No parleu!”. Mon tio Alfredo, mare! Que era més reginyós que no sé què dir.

Pilar.- Ton tio...

Macu.- “Per favor, ixos xiquets, que se callen!”

Pilar.- Els xiquets estaven traumatitzats! [risses] I venien “que viene el señor que riñe!”.

Macu.- Era molt... era molt tremendo. “Que se callen! Que se sent tot!” S’amagaven ahí raere de la montanya, antes de fer la piscina, tot ahí amagats. “Podeu callar! Que se sent tot!” Ui, a voltes tamé ho he pensat, ui, però si els micros anaven com anaven com mos havien de sentir ahí raere en el clot aquell? Jo escomencí fent de poble. I no sé, però a lo millor tindria... jo què sé, al millor dotze o tretze anys el primer paperet, el de las lavanderas, mira. Gemma i jo a fer de lavanderas. Eixia Maria Magdalena que era el que tenia el paper més gran.

Pilar.- ... Glòria!

Macu.- No, no. Carmen Cepa lo primer.

Pilar.- Ah, Carmen Cepa.

Macu.- Que jo me’n recorde, la primera Magdalena Carmen Cepa. Un paper... ella estava en el quadro de teatro del Musical...

Pilar.- I el bordava.

Macu.- ... i el bordava. El bordava! I mosatros ahí de lavanderas s’empapàvem de tot el paper, a penes teníem dos frases “¡cómo baja el agua pura!... buena y limpia y no sé cuántos”, ara parlava Gemma... Ai, i se’n dúiem roba i estàvem allí on feia el riuet pa simular que estàvem llavant. I s’alçàvem i la ficàvem allí com si se secara.

Pilar.- Estenent!

Macu.- I mentres eixia Maria Magdalena, tot el seu paper i açò i lo atre... i mosatros al final ja havíem de [*inintel·ligible*], “va, repleguem-ho”, ho arreplegàvem tot, la panereta, la roba i hala, i a amagar-se, i encara seguia Maria Magdalena en el seu paper. Ixe va ser el primer paperet de parlar i después ja feia el paper de Marta.

Pilar.- Anava pujant.

Macu.- El meu sogre era el meu germà, perquè el meu sogre fea de Lázaro i jo anava quan la resurrecció, havia vingut ja Jesús “vine i t’ensenyarem a on està”, hale, i anàvem al sepulcro pa resucitar-lo. Ja amb un atre trosset de paper, dos parauletes però... eixíem primer en el enterro, s’amagàvem dins del túnel. Hi havia qui tenia pressa, “encengam... –[Cridant] No encengau tan prompte les antorxes que se veu la llum de baix! -Me cago en la mar, però si estem ací dins del... Ai”. Total, tots dúiem el... les dones anaven plorant, que era... hala, totes plorant al enterro, els demás amb l’antorxa pa fer primer que res el enterro. Ja l’havíem enterrat, tornem-se’n al puesto, ara después ja ve Jesús a fer-mos la visita a Marta i a Maria, ahí totes ploroses que s’ha mort, que tal... Hale, anem, “vine i te direm a on està. — Però ja farà molta olor que tal... —No, acompanyeu-me, hale, au”. Pues lo mateix, quatre paraules... al sepulcro a fer la resurrecció. I después el paper de Marta: jo era la que li donava el vi a Jesús en el moment de la creu, me’l retxaçava però jo duia el meu gotet amb el vi.

Pilar.- Amb el café amb llet! Amb el café amb llet que feia Pilar! [risses] I jo amb el termo!

Macu.- En el Carrer de l’Amargura amagant-te pa que no se vera el tassellet...

Pilar.- No, no es podia vore.

Macu.- A vore, hui i ha qui s’espera de dir... n’hi ha qui té el paper i li ho han de dur tot al morret, vale?, però entonces no. Entonces mosatros per eixemple fèiem las lavanderas, mosatros s’encarregaven de la nostra panereta, la roba i tal. En lo de la creu pues lo mateix, tu

amb el teu pitxeret i tal o el teu gotet pa fer com a que... En la calle de l'Amargura lo mateix, s'ajuntaven quan estava la Verònica, ja havien fet antes el Encuentro de lo de las mujeres de Jerusalén, pues hala, allí que estava tamé Marta. I quan feien el dissabte tota la representació de la Resurrecció pues... tamé tenia ahí un poquet de paper. Poquet, però dos frases perquè era de las Mujeres de Jerusalén para las apariciones i totes ixes coses. Amb dir-te —un atre detall—: el meu fill i la meua neboda naixqueren el mateix dia i els batejarem el mateix dia, i els batejarem un Dissabte de Glòria, que era 18 d'abril del 81. Me'n recorde perquè era el cumpleaños de ma mare tamé. Férem el bateig ixa dia per la nit i férem el bateig a l'antiga, s'havia recuperat, no sé si ara encara fan batejos pal Dissabte de Glòria o no, estigueren uns quants anys que ho feren perquè entonces feia molt anys que no s'havia fet, però ho comentarem i el retor digué tal. Però saps tamé per què buscàrem que fora per la nit? Perquè feien Setmana Santa i mon pare no podia vindre al bateig perquè estava en Setmana Santa. El férem a partir de les dotze de la nit, se va fer el bateig i después férem el convit... entre la meua germana... mosatros, el meu home i jo érem els padrins de la meua neboda i la meua germana i el meu cunyat els padrins del meu fill **[30 min.]**. Al final don Blas que era el que estava entonces de retor mos digué perquè això de "ahora que suban los padres", vale, "ahora que suba" i al final digué... "subir". Anem els quatre perquè ara anem a batejar a d'este i después a l'atre, uno puja, "dóna'm el xiquet" "dóna-me l'atre", el canviem... [risses] Se va fer aixina tan tard... mentres estaven fent la Setmana Santa, el dia de la Resurrecció i quan s'acabà acudiren, i ho férem en el Musical, i férem el típic xocolate amb panquemao... la tarta per supost tamé, però el convit va ser xocolate i panquemao. I quan acabaren la Setmana Santa... i jo hui he estat buscant unes fotos, són les poquetes que tinc, n'hi ha una taula que són tots els homes i les dones de la Tatxa, acudiren, però acudiren perquè ja s'havia acabat Setmana Santa i al moment del bateig no estigué l'auelo de les criatures.

Pilar.- No, això podíem fer...

Macu.- Al xocolate sí perquè ja s'havia acabat la Setmana Santa.

Pilar.- A quin sant! Setmana Santa era lo primer!

Macu.- Ixa és un atra historieta que tinc de mon pare en ixe sentit, que era cumplidor hasta última hora. Después ja pues gent jove ja mamprenia, que els fins de setmana quan ve Pasqua, que els uns perquè tenen la festa de les Puríssimes pal Día del Encuentro... venia mal el ensayo... venia mal el... I ja lo del dissabte s'acabà un poc i desaparegué l'actuació del dissabte.

Pilar.- És que era molt llarg.

Macu.- Clar, molt.

Pilar.- És que primer era miércoles, jueves, viernes y sábado! Eren quatre dies, era molta faena [risses].

Macu.- Vaen suspendre lo del dimecres perquè n'hi havia molta gent encara que treballava i no podien anar. I el personal... com a espectador tampoc perquè si te pilla treballant... A vore, en el resto d'Espanya, en algunos puestos que ja tenen tota la setmana a lo millor festiva, encara encara, però València en sí no. Entonces escomençava ixe dia i "estem en quadro, no s'han venut entrades..."

Pilar.- Escomençava en la Creación... imagínate!

Macu.- S'ha fet molt, moltíssim...

Pilar.- A mi me donaren un trage pa que ne fera... una caterva. I ve, son pare, diu "mira, Pilar, este trage aixina l'has de fer" i dic "pues no el vaig a fer. -Per què!?". Jo dic: "perquè això a tots els passa, el hombro el duen ahí [caigut], això és un desastre! Jo vaig a fer-lo amb mànega japonesa" i diu "això què és? -Que no du hombro! D'ahí a ahí tot una costura! Jo te'n tallaré uno i te'n faré uno, i tu me dius bé o no bé, però si te tinc que fer ixos jo no te'ls vaig a fer, que duien els hombros ahí, això no pot ser!"

Macu.- Además después quan fea tant de fred te ficaves a lo millor abrigo i de tot a lo millor baix del trage, anàvem tots embutits, perquè si te ficaves només que el trage...

Pilar.- Claro, era més pràctic com els fem ara, d'ahí a ahí una costura... que uno està gros, fa aixina i le ve bé, perquè és ample. I si dus la mànega assentà d'ahí no passa... i no. I li'l duc i dic "ara fica-te-lo", i se'l fica i diu "pos tens raó! Açò és més còmodo". Dic "home, per l'amor de déu, Pepe, què has suat! [risses]

Macu.- És que els homes de la Tatxa per eixemple tamé en el moment de la Crucifixió que era complicat pujar allà... ahí acabaven vestint-se tamé alguns d'ells. Apart dels soldats, com se suponia que n'hi hauria gente del Pueblo tamé pa ajudar... pues n'hi havien uns quants que s'havien de vestir. "Espaiet, no sé què...". N'hi hagué un any que tiraren tan fort per alçar la creu que trencaren els braços de la creu. D'això no te'n recordes tu? Tingueren que remendar-la... Lo que no sé és com no se matà.

Pilar.- Lo que no sé és com no se mos matà.

Macu.- Perquè clar... Havien de... no sé si va ser des d'entonces o antes ja ho feien, però el grupo de la Tatxa se vestien perquè els soldats no tenien...

Pilar.- No, se vestien sempre, lo que passa és que Toni Camps fea "arrotil·la'm els pantalons pac a dalt que jo no me vaig a llevar la roba. -Però, home! Home que té que pujar en l'escala i li se veu. -No me se vorà, tu arregla-m'ho aixina" i aquell renegava... no dia una cosa que no dia un taco, i jo li fea "un dia el van a sentir" i el sentiren: "collons, estigau-se quets!", als xiquets, [risses] i pel micro! Tots volent-lo matar! "Vols callar-te! Anem a posar-te un esparadrapo!". A lo millor era aixina [baixet], eh?, no era més, però tenia una veu...

Macu.- Aquell cas va ser molt sonat, lo del dia aquell que se trencaren els braços de la creu...

Pilar.- Va i se trenca... menos mal que caigué aixina [cap a baix, d'esquena, mentre l'alçaven des de baix/darrere]... perquè si cau aixina el desfà.

Macu.- És que clar, tenien que ajudar de raere a alçar la creu, una volta que estaven... que estaven les cordes posades, els soldats que eren els que menos faena feen perquè els de la Tatxa estaven enseguida a punt pa posar les quatre falques i el travessar que n'havia pa que la creu no se vencera pac a davant. Però aquell no, amb tota la fuerza... pac ací [35 min.]. Claro, estiraren tan de quajo que...

Pilar.- Anècdotes d'ixes... [risses]

Moltes aventures.

Macu.- Moltíssimes, moltíssimes. I la majoria d'elles viscudes aixina, en primera...

Pilar.- En primera línia.

Macu.- En primera persona.

Pilar.- En primera línia.

Bueno, Pilar, tu quins papers has fet?

Pilar.- Jo papers ninguno. Mosatros éramos el comodín. Mosatros estàvem l'auela de Inma - Conxa-, la dona de don Vicent Farinós -Lola Perales-, Pilar Mundina i jo. Que havia poca gente, quan ja teníem a tots vestits se vestíem mosatros. Baixàvem als Juís, perquè no podíem, ja no mos prestava pa més. Acabaven els Juís, pujàvem al vestuaris, se llevàvem la roba... hala, a desvestir i a tornar a vestir als atres d'una atra manera. I aixina. Mosatros s'encarregàvem de llavar la roba, de provar-la... al Nostre Senyor sempre el dúiem pontifical, eh?, això sempre m'ho... Quan era el tio de Inma, Conxa s'ho arreglava i... vale. Però después ja estava tan tan tan tan tan esmerat... jo dic "açò s'ho fica el meu fill i no pot eixir al carrer". Hala, se n'anem un dia a València i ho comprí tot, tot, hasta el sudari de la creu, tot. Perquè jo dic... un dia la creu caigué, però un dia l'agarren a d'este aixina i el llençol este està tan passat que se'n va tot. I s'auela me dia "pero Pilar ¿tú sabes...? -Tú no sufras, la maleta es mía, yo compro la maleta, lo compro todo, pero yo lo que no quiero es que caiga!"

Macu.- Tamé se feen lio. Sempre explicaven com posar el sudari i sempre acabava del revés... [risses] Chico! Este fica-lo aixina i l'atre va aixana, i aixina a l'hora de baixar... No, senyor: todo para allá o todo para acá.

Pilar.- A l'hora de baixar el baixaven... El meu fill amb això tingué molta sort perquè el tio de Inma, Arturo, que l'havia fet tants anys...

Macu.- En més d'un cartell està vestit pa pujar-lo o baixar-lo.

Pilar.- Li fea... "tu no te preocupes, Jose, que tu primer... pa fer Jesús primer n'hi ha que fer de Buen Ladrón". Pa vore si dóna vértigo o no dóna vértigo [risses]! I ixos pugén aixina, rectets pac a dalt. Aixina com el Nostre Senyor està aixina i té que anar aixina aixina aixina aixina [la creu està en horitzontal, amb els peus cap al públic i va alçant-se per la punta de dalt, des de la part de darrere]... aixina. Pues si això ho aguanten... és possible que puga fer-ho.

Macu.- Que tamé n'hi hagué un any que se desmaià, que era si no m'equivoque Manolo Arnal, no sé si era de Buen... el de l'esquerra.

Pilar.- Sí. El de l'esquerra, el de l'esquerra.

Macu.- Se caigué de la creu.

Dimas, el bueno.

Pilar.- Se caigué.

Macu.- Eh, ahí contra les roques ixes... lo que no sé és com no se matà.

Pilar.- Caigué una baquetà... I això que...

Macu.- Hem passat molts...

Pilar.- Aixina com el Nostre Senyor només té un fill de ferro i amb este dit s'enganxa i ja t'apanyaràs, i el trosset de baix del peu. Els atres no, els atres tenen agarraeros bé i lligats. Però jo no sé aquell xic la classe de vértigo que li agarrà. Que el veus en la creu i feia aixina [desplaçant-se cap avall] i li dic a la que tenia al meu costat "¡Concha, que cae! -Y diu: No, no puede caer" dic "que cae!" i sentim "puaaamm!"

Macu.- Han hagut batalletes...

Pilar.- Batalles... però horribles, eh?

Macu.- I amb un joc de corrioleta molt bé, perquè una volta que els col·locaven... que ells ja anaven amb el travesser ixe... que després els el canviarem, perquè era uno que pesava menys durant el Carrer de l'Amargura i després pa la creu ja estava...

Pilar.- El que tocava.

Macu.- el de pujar a la creu. I ahí amb la seua corrioleta...

Pilar.- El pobre se caigué una sardinà... que al sendemà no podia eixir [risses].

Macu.- No, no, batalletes moltes.

Pilar.- Horrible. "Però què t'ha passat? Manolo, què t'ha passat? -No ho sé... és que m'ha entrat un mareig... -Home, anem a vore: havies acabat de sopar? -Ai, sí. -I havies begut cervesa... [fa carasses] Algo has begut! Perquè tu t'has anat escorreguent, escorreguent... i t'has endut les cordes i tot raere. —Ai, diu, és que acabava de sopar i es veu que me s'ha tallat la digestió...". Del susto! "Però si ja ho has fet atres vegaes! -Ai, però no m'ha passat lo que m'ha passat hui". Tingué que vindre son pare a endur-se-lo, i son pare tamé eixia, i son pare tamé tenia una veu! Que era Manolo[risses]. "Però tu que has fet!" "pobre -li dic- ara no el ringues, damunt que s'ha fet ell el mal, que s'ha escorregut i s'ha caigut!". Qualsevol li dia a son pare lo que era!

Macu.- Mira, un detall tamé de trucs dels de la Tatxa, que com ahí ningú sabia perquè tot era gent era voluntària en tot. Un detall que gastaven, no sé hui com ho faran, però des del principi, què feien [40 min.]: en el moment per exemple de la Transfiguració o quan a la Creu en algun moment de... en lo de la Tormenta de lo del... com se diu això, lo de la Pesca Milagrosa.

Pilar.- Però conta-los com se fea la tormenta.

Macu.- Sí, això. Quan havia algun moment aixina de un cataclisme... el cataclisme era... pa fer ruido, era una planxa d'alumíni de galvanitzat i menejant la planxa "tocotóc, tocotóc", això era el ruido dels trons. I els rellamps era que... per això te dic que ací ha col·laborat tot, gent de ferro, de madera, d'obra, de pintor... de tot, de tot. Hasta el últim que te pugues imaginar del poble que pa fer l'entrà de Jerusalén tots els anys a vore quina burreta trobem. Un any li la demanaren al de la carn de cavall, dels animals que tenia a punt de matar, pues por favor, pa esta nit, pa fer l'entrà en Jerusalén.

Pilar.- I els crios no veas lo que es divertien amb la burreta! [risses]

Macu.- I lo del tro era lo de la planxa aquella de metall i al merejar-la això... "tocotóc" era el ruido del tro, i pa fer la llum del llamp era pegar un punt de soldadura. Pegar quatre xispasos de soldadura i claro, des de baix veies ixa llumà al tocotocotóc ixe del tro... el efecte que feien pals moments ixos de no sé com dir-te, pa distintes escenes que havia d'haver tipo... o per llamar més l'atenció o tipo... en el moment de morir Jesús en l'ermita lo mateix. El moment ixe d'ixa última tronà tres quartos de lo mismo, fer així això era el truco que gastaven. Com ho fan hui ja no ho sé, però en aquell entonces era aixina. Era la planxa aquella de ferro pa fer el ruido del tro i les xispaes que feen de la soldadura.

Molts recursos i gent molt ingeniosa.

Macu.- Molt d'ingeni, de dir... lo que u pensava l'atre ho feia efectiu. "No, pues aixina no, pues podíem fer tal cosa", i era això, era un comentari entre ells i a vore qui podia conseguir açò, a vore qui podia conseguir lo atre... i entre tots fer-ho.

Pilar.- Això sí que... ha hagut sempre molta complicitat en tot, cada u en el paper que li tocava o lo que podia fer.

Macu.- I voluntat, que no dic que algú no cobrara perquè dius, bueno, en el cas de la pintura fiquem per cas, pues si se havien de gastar ahí molta... pues li donarien algo, però jo crec que la majoria era... bueno, pues...

Pilar.- Voluntari.

Macu.- "Eh, jo m'encarregue d'això", "no, jo faig lo atre". Les dones de la Tatxa, pa lo del dinar...

Pilar.- En el col·lege d'ella.

Macu.- Pues lo que fera falta. "Jo duc el arròs", "jo duc el no sé què", "jo duc...". Quan ja la cosa anava complicant-se més "traga'm còmpters", però si no cada uno s'encarregava d'una cosa, i entre tots se fea. Això és digne de viure. I jo els anys que ho he viscut he disfrutat molt i tinc molt bon recuerdo, ixa és la veritat. I aixina han anat passant els anys.

Enrique, comenta'ns...

Enrique Giménez.- Ja, és que estic al·lucinant perquè...

Pilar.- Primer se fea potatge! [risses] I mandonguilles d'abaejo. En el col·lege...

Macu.- En el parvulari meu. Ahí ho férem dos o tres anys.

Claro, és que a més és dejuni i abstinència, claro, el respetariu.

Pilar.- Sí, sí, sí.

Macu.- Claro.

Enrique.- Jo és que no tinc tanta experiència com elles [risses].

Pilar.- I en acabant una llesca per cada u!

Macu.- Ja li he contat antes el any que s'equivocaren en lo de la sal que tocà tirar-ne més de la mitat.

De les llesquetes en ou.

Macu.- De les llesquetes en ou, mare mia.

Pilar.- Ara hui com tot està bo, pues s'ho haguérem menjat, com aperitiu.

Macu.- No, però aquell... el primer que la provà se callà perquè degué dir "m'han gastat la broma", però quan ja en menjà un atre i un atre... i després qui fora "i açò?" "açò?"... Se donaren còmpter que havien estat sucant, qui fora ficà la sal i d'ixe plat o en un catxarro i d'ahí van anar ficant-ne perquè anaren rebossant. Perquè ja lo tenien rebossat, no és que dugueren un platet de sucre i que cadascú... no, una volta fregides, pues hala, rebossem-les i en platets... tu repartix-les per ací i jo per allà... Claro, els primers que ho provaren anaren callant, però al final algú despuntà i digué "ací què passa, açò... açò no se pot menjar!". És quan se donaren còmpter que ho havien sucant en sal en vez de en sucre. I ixa era... Però bueno, batalletes...

Pilar.- Com dien les dones majors, s'auela [d'Inma] i les atres tres, feien: "el Milagro de Setmana Santa és esto!" [risses].

Macu.- Que havien canviat la sal per el sucre. No, el sucre per la sal millor dit. Però no, això va ser un fallo, a propòsit, com a broma o una equivocació, mira, lo que fora. Perquè entre tanta gent... I a l'hora de fer-ho... els anys ixos que ho férem en el parvulari era perquè ja volíem fer atres coses, allí jo tenia els fogons grans del col·le... pues hala, ací una perolà, allí pa fer allò, que si potatge, que si tal. Cada any anaves... Els últims anys era assunt de fer el potatge [45 min.], però conforme estaves fent això estaves preparant lo de les llesques i... El que tenia taronges "pues va, jo he dut ahí un cabàs de taronges com a fruita qui vulga..." i aixina, aixina hem anat fent-ho un any raere l'atre. I bé, ho hem disfrutat molt. La veritat és que ho he disfrutat moltíssim.

Bueno, l'escenografia ara està resolta.

Enrique.- Sí. No, si ara mateix tinguérem que fer tot lo que feien antes seria impossible. Seria impossible. O siga tot lo que estan contant elles...

Macu.- No, a quin sant.

Enrique.- A dia de hui impossible. Ara tamé és de veres que la tecnologia i tot això ha avançat mogolló, entonces tot lo que estava contant ella dels rellamps i tot això... ara hi ha una empresa que ho fa. Per eixemple, en la Crucifixió tots els efectes...

Macu.- Però perdona, si arriba una empresa o se busca i ve una empresa a fer-ho ixa empresa cobrarà.

Enrique.- Claro, claro.

Macu.- En lo atre com havia uno del ferro "jo duc una planxa", "no, mira, eh, el meu soldador". Saps lo que te vull dir? Que antes era aixina, tipo familiar.

Pilar.- Casero.

Enrique.- Molt familiar, ho feien entre ells. Ara és impossible. Ara pues contrates la empresa i ells te fan tots els efectes, de... dels trons, de tot això. O sea que en això ha canviat mogolló.

Macu.- Pues allò era un batalleta, vore allò...

Pilar.- Sí que és de veres que n'hi hagueren uns anys que estava la cosa més... més parà. Però ara torna a haver mogolló de gent. Que esta vesprà quan anem a vorem si tenim prou trages.

Quants ne sou?

Enrique.- Bueno, ara som uns seixanta. Seixanta persones més o menos. Està bé, està bé. La veritat és que enguany... pues s'ha apuntat moltíssima gent. Perquè... bueno, después de la pandèmia i tot això, com que pegà un poquet baixó l'associació. I tamé és de veres que el ritme de vida que portem ara no és el de antes.

Pilar.- No és el de l'atre.

Enrique.- Entonces ara la gent treballa mogolló, estudiem...

Pilar.- Treballa i estúdia...

Enrique.- Tenim tres mil coses i entones la implicació tampoc és la mateixa que fa quaranta anys en res. Costa molt, però bueno, poquet a poquet. No, jo estic content, la veritat.

El guio és bàsicament el mateix?

Enrique.- Sí, és el mateix, sí.

Pilar.- S'ha anat reestructurando pels dos dies...

Clar, per supost.

Macu.- Además don Vicente era molt... molt tancat. Ell no volia... N'hi hagué un any que jo recorde, no sé per quan seria, Antonio Martínez, 'el Correuero' que li diem mosatros perquè estava d'administrador en Correus, n'hi hagué una temporà no sé per què -ell estava ací en Correus de Moncà- i n'hi hagué una volta, una temporà, que se n'anà uns anys a Mota del Cuervo, que ells eren d'allí, ell o la dona, o... total, que eren d'allí i canvià. La oficina de Correus d'ací a allà. Ell volia implantar tamé allí lo de la Setmana Santa: tu has vist que se poguera endur els llibrets? Nanai de la Xina. Que no. Que no. "Açò és d'ací i d'ací no ix. Si vol només té que agarrar-se la Bíblia i fer-se els diàlegs i tal". Ell això sí que en ixe sentit ho mantenia. I ha hagut gent de Moncà que ha intentat... perquè tamé... no me'n recorde, crec que se dia don Ramon, uno que estigué de vicari...

Pilar.- Ramon, Ramon.

Macu.- ... que después anà a Quartell o...

Pilar.- No, no: Iván. Va ser Iván.

Macu.- No ho sé.

(...)

Ací participava tot el món, les mongetes...

Macu.- Tots.

Pilar.- Sí, tots, tots, tots, tots. Les monges venien i se vestien!

Macu.- Claro. Tots. El grupo de la Coral era la Coral, però era Poble. Perquè quan tenien que cantar... tots en un grupo.

Pilar.- ¡Era en vivo y en directo!

Macu.- Però mira tamé mamprenqué a fallar ahí... és per lo que jo dic del sonido sempre. La Coral mamprenqué a fallar... no la Coral, sinó com si diguérem, els vaen anar desplaçant hasta que -jo ho tinc entés aixina- hasta que digueren "ja no anem". Per què? Perquè ells tenien... en molts moments cantava la Coral, i de hecho no sé si encara estaran, però hi havia molts actes, molts quadros en els que estava gravà la Coral de Moncà, la Coral del Patronato. Primer eran Pueblo: "mos toca cantar, pac allà, a aquell rinconet, o ací al mig", i anaven distribuint-se. Aplegà un any que diuen "no, els de la Coral ací a este costat", a on hui està la porta d'entrà del Misteri de la Passió. Ahí. Això era una paret, ahí no estava la porta.

Pilar.- Ahí no estava la porta.

Macu.- Ahí, damunt de les mitges grades que hi havien del camp de fútbol, pues era pa que n'hi hagueren tamé els hòmens, les sopranos, els contralts, el no sé què... tots aixina

arreglaets. La Coral ahí, desplaçà ahí. Ja no eixien de... ja no feia falta que se vestiren de Pueblo, ja estaven ahí. Después d'estar desplaçats ahí ja ve això de que "no, pal moment de la Cena..." - que n'hi han dos o tres cançonetes totes del maestro Palau que és el que va fer ixos trossets de música, ja mamprengueren a gravar-lo. Entonces què passa, que ixé grup de la Coral, sí, ha hagut qui ha continuat perquè a lo millor el xiquet, el home, el germà, el fill, qui siga [50 min.]. Però n'hi havien que dien "pa què tinc que anar, si està gravat". Crec que si a lo millor el problema del sonido haguera estat, s'haguera invertit pa fer les coses ben fetes... encara haguera tingut més... no sé, la gent haguera recolzat més la situació per això. Perquè jo pense en el cas de la Coral, que jo dic: és que si al final te van arriconant... pa què, mira, mos fiquem el abrigo pa no passar fred, ja no cal ni que mos vestim ni res. Perquè estem ací, se cansen, s'assentem. Ja pa lo que mos queda pa cantar com queda no sé què ja me'n puc anar. M'entens lo que te vull dir? Jo crec que això ha segut... jo pa la meua opinió crec que ha segut un fallo que ha tingut la organització de Setmana Santa. El sonido ha segut un fallo, falta de inversió...

Enrique.- A dia de hui tampoc és que... a vegades tamé falla i són noves tecnologies. El any passat per eixemple les primeres paraules que va dir Jesús no se varen sentir. Coses del directe. I la tecnologia és la última.

Pilar.- És nova.

Enrique.- Vull dir que sempre poden passar coses i tots els anys passen coses.

Macu.- Mira, i el any que havia plogut, que han hagut volttes que ha plogut a mansalva... cuidao no s'enrampe ningú, perquè els cables estaven més o menos a la vista. Después ja mamprengueren a fer la instal·lació fija, que això tamé costà un pastón, i un huevo de faena! Perquè feren ja tota la instal·lació, después feien com unes casetes, bueno les casetes no sé si encara estaran a l'escenari o no, però feien com unes casetes amb unes portetes ací davant, dins estaven... Que les llevaven perquè n'hi hagué algun any que desaparegueren...

Pilar.- Que les llevaven.

Macu.- Entonces ixes trampilles que havien tenien la seua porteta, totes col·locades de diferent manera, amb diferents llums, perquè segons pa l'acte que era: pues ara llums blanques, ara llums verdes, ara llum roja. Pues a lo millor en la mateixa caseta havia una llumeta de cada color, des del quadro de mando: "la llum de no sé a on", "la llum de no sé quants", "ara encén ixa", "ara apaga...". Alguna volta s'equivocaven i ahí encà estaven els de la Tatxa arreplegant i correguent "ei, ei, que s'han equivocat! Apagueu la llum!". S'aturullaven, a lo millor no sabien en ixé momentet... (...) M'entens? Entonces cosetes d'ixes que han anat passant... però ja te dic és que si se fiquem a parlar... i això que ja portem un rato xarrant, però n'hi ha pa escriure un llibre sencer. Madre mía! I ja eren coses pa fer-les definitives perquè en principi lo de la llum era una cosa... la mateixa caseta que después feren d'obra al principi estava feta en madera.

Pilar.- En madera.

Macu.- I l'any que plovia se banyava tot.

Pilar.- I amb els pots de la tomata amb all, fent aixina...

Macu.- Pa fer el reflejo. Aixina com és ara de... com era tot de reflejos, com era de plata i feia reflejo, pues això fica't dins de la caseta pa que quan s'encenia la llum això encara projectava més...

Pilar.- Més la llum.

Macu.- Han discurrit... sense estar ficats en ixé món han discurrit, vamos... Però molt, eh? I entre uns i atres, perquè no pots dir mai "ha sigut cosa de este o..." No, jo crec que ha sigut una cosa entre tots i lo que no pensava uno ho pensava un atre...

Pilar.- Ha sigut una comunitat de les poques que han estat tots conformes.

Macu.- Sí, sí, sí. Perquè tamé havia gent de tots els colors, eh? Però tots voluntariosos amb això. Aixina que...

Pilar.- I això ha valgut molt pa que la cosa subsistira.

Macu.- I en el grupo de la Tatxa lo que comentem, ha hagut gent de treball manual, ha hagut gent que era més de despatx digam, pues ixos a lo millor s'encarregaven més d'arreglar atres coses: "jo no li pegue al martell, però si puc t'ajude: anem a transportar açò pac ací pac allà", o no: "anem a traure comptes de tal cosa" Saps?, que...

Pilar.- O anem a sol·licitar, a vore si mos donen...

Macu.- A pegar pataes, exactament, pa indagar perquè sí, te declaren d'Interés Turístico Nacional, muy bien, però això en què mos... Ja después se venien les entraes pa les actuacions, en la mateixa tenda de... en la mateixa Oficina de Turisme en València, al costat de l'Ajuntament, pues ahí tenien la venta de les entraes. En ma casa jo crec que hasta última hora tenien la venta de les entraes, en l'Ajuntament i después ja en la taquilla.

Pilar.- El meu home de taquillero. Ah, sí, sí. Ací n'hi havia pa tots.

Estava repartit òbviament.

Macu.- Pa tots, pa tots.

L'activitat era tres mesos, des de desembre acabant...

Macu.- Acabaves Nadal i pràcticament escomençaven els ensayos.

Ara és igual?

Enrique.- Continua aixina, sí.

Però ara sí que feu calderes i feu coses...

Enrique.- Sí, la veritat és queara, pues bueno, des de l'any passat lo que volíem era donar-li un poquet més de vida a la associació, que no només fora les setmanes de Setmana Santa i ja està. Entonces pues bueno, com som més gent, gent jove que tamé és important... **[55 min.]**

Pilar.- Lo important és això, que ha entrat gent jove, amb ganes de treballar i amb ganes de fer coses.

Enrique.- Al final la gent se fa major, se cansa, és normal, i bueno, si la gent jove no s'involucra pues açò tindrà fetxa de caducitat i és lo que no volem.

Macu.- I ja ha fastidiat molt el temps del COVID, que no se podia fer, que no tal que qual... Pues això ha paralitzat moltes coses, entonces pa tornar a arrancar...

Pilar.- I els crios, els crios tamé tens que dur-los... i el any passat tamé n'hi havien uns quants, perquè estava el de la teua veïna, que este any suppose que tamé estarà, i se duien un comboi! Oi! El meu menut que té deu any diu "iaia, jo tinc tres papers. -Ui, pues ara mateixa fas tu la

Setmana Santa assoles!" (...) Quan el sogre d'ella parlava era un poquet farfallós [risses]. [A *Inma, fora de càmara*] Tu no te acuerdas. I feen "que ja va l'home que fa rissa" i els tenies a tots assentaets aixina volent dir "hala, ara mos toca a mosatros" i feen... i fea de Lázaro i fea... no sé què fea "mis hermanos... no sé què..." i els xiquets feen.. pues este home... i n'hi havia uno, era graciós, ixe ja tindria sis anys i el que és un poc més majoret governa al rebanyo que dic jo. I ixe més majoret diu "este home té frenillo com jo" [risses]. El xiquet tenia frenillo i diu "este home té frenillo com jo". Com volent dir "si este està fent ixe paper... pues jo tamé el puc fer!".

A Vicent Farinós, [en el seu llibre](#), li preocupava un poc que algunes coses feren rissa.

Pilar.- Sí, és que ell era molt estricte [risses]. Ell era molt estricte.

Macu.- Lo que te dic de les antorxes... tots preparant-se pa lo de l'Enterro, però és que n'hi havia qui tenia... encà estaven fent l'atra escena i ja n'hi havia qui estava... "però, xe, que des de fora -clar, estàvem ahí en el trosset de túnel- que des de fora se veuen les llums, que no ho encengau encara!". Bueno, però és que si t'encantaves una miqueta ja havien encés les llums aquelles... i la música que posaven pal Entierro de Lázaro... En la camilla anava un xiquet pa que no pesara molt, i hala, hasta allà al sepulcro...

Pilar.- Tamé el fa Borja.

Macu.- Pa portar-lo en la camilla, pac allà, a l'enterró. Però eren... Pues a vore, buscava... jo crec que buscava molt la perfecció. Don Vicent jo crec que buscava molt la perfecció.

Pilar.- Sí. Ell quan va vore al meu major d'Angelet li digué, quan ja era més fadrinet, "Jose, tienes que hacer el papel de Jesús" i el meu fill fea "no, que me pegaran!" [risses]. I als tres anys feu Jesús en la casita de Natzaret. I ahí el tenies picant amb un martellet i Pepito Figuetes i la dona eren...

Macu.- La Mare de Déu i Sant Josep.

Pilar.- I la dona n'havia tingut quatre o cinc i dia: "tu no te preocupes que el xiquet va a estar bé". "Jose, vols un Chupa Chups?" i fea "no me puc menejar"...

Macu.- És molta responsabilitat.

Pilar.- ... "perquè el senyor me riny". Después fue Jesús en los doctores i quan isqué ja de Jesús en los doctores ja li digué "Jesús de Nazaret vas a ser tú". I el últim any de vida de don Vicent va ser quan el meu fill feu la primera vegà de Jesús. Que n'ha fet uns quants anys, el tio d'aquella [referint-se a Inma] i el meu fill...

Macu.- Sí, perquè el primer de tots va ser Carlos...

Pilar.- Los que más han llegado. Perquè els atres estaven dos o tres anys i feen "no, que jo ja tinc que estudiar i no puc".

(...) I era matemàtic, quan ell [Vicent Farinós] dia això aixina... tenia que ser aixina.

Macu.- És que ja te dic, jo crec que ell buscava que la cosa fora... res de guases. I sempre hi havia alguna quadrilleta... perquè, clar, buscaven tamé que n'hi haguera personal, que hi haguera... però sempre n'hi havia algú que tenia ganes un poquet de guasa i ja venia això de dir: "per favor, calleu-se que se sent tot, que no sé quantos". I clar, el que tampoc tenia paper pues s'avorrien tamé. I "ara ja no té que eixir el Poble", pues ja veies que se fea la desbandà,

tots pac a casa. Uns baixaven al públic per acabar-ho de vore, atres ja se n'anaven a casa. I arreando. I después ja veien els actes més concrets de que fora la gent que té el paper, que això ja... Tindre paper això era molt, això estava molt cotitzat, eh? [risses], això estava molt cotitzat. Sí que és de veres, però mira, aixina ho hem anat passat **[60 min.]**.

Pilar.- Lo bo és que dius, bueno, pareix que s'acabe, però al mateix temps a l'atre any dius "ai, ja va resorgint açò, no s'acaba". I aixina hem estat una temporà gran. I ara veus tantíssima gent i dius "açò ja és com a lo primer". I això te dóna ganes, sense poder, de tirar avant.

Sí, els que vénen darrere tamé tenen que agarrar-lo.

Macu.- Deixar pas tamé, que moltes voltes... tamé uno no té que ser... que don Preciso encà no ha nascut, aixina que... Jo sempre ho dic aixina. No te pots considerar que sigues imprescindible perquè imprescindible no n'hi ha ningú.

I hi havien directors que se feien càrrec?

Macu.- El que ho fea tot era don Vicent.

Pilar.- El supremo.

Macu.- El que fea de director dels actors? Pues jo crec que el que més temps ha estat ha sigut Miguel.

Pilar.- Miguel i...

Macu.- I Arosa tamé, Ramon Arosa. És que n'han sigut dos o tres... jo crec que esta gent és que tots venien del Musical.

Pilar.- Sí, del quadro de teatro del Musical.

Macu.- I entonces com a gent ja que estava ahí... Els primers tamé, a lo millor, tornant-se molts més anys en arrere, que l'atre dia me'n recordava del nom, el de... el pare de Pepita la Molinera...

Pilar.- El Taronchero, que tu...

Macu.- És que el Taronchero era... jo el atre dia me'n recordí perquè ma mare fea... si és que feien una obra de teatro perquè venia... de cara a Sant Josep o de cara a Pasqua. En el Musical sempre se feen algunes obretes, totes de teatro en valencià. I n'hi hagué una volta, no sé quina obra feen, però ma mare sempre contava... i és que estava graciós perquè fea "una taronja i un aro: el Taroncharo!", i era este home.

Pilar.- D'apodo li dien el Taroncharo.

Macu.- És Rafael Bosch. La filla, Pepita, estigué molt anys que era la que fea el paper de Clàudia. Molts anys, moltíssims anys. Amb un to de veu i un porte que tenia aquella xica en aquella època... Però és que son pare ja era artista, son pare ja eixia en el teatro. I después participava amb els de la Tatxa. M'entens? Estava tamé el pare de Manolo Llorens, tamé, Paco. Que ha hagut molta gent... ixes persones jo ho tinc en un ensomnit, però jo me'n recorde d'ells, homes molt majors. Però com estaven en lo del teatro, pues del teatro ajudaven, passaven a... perquè és que eren unes figures importants en Moncà. Però el grup...

Pilar.- Después Clàudia qui la feu? Glòria.

Macu.- No, después no. Glòria era la Verònica. Después de... tu qui dius? El paper de Clàudia? Que jo recorde, primer Pepita, fa filla de este.

Pilar.- I después de Pepita?

Macu.- I después de Pepita la germana d'Arosa, Conchín.

Pilar.- Ah, sí. Conchín Arosa. I después de Conchín ja va ser Inma. Molts anys.

Macu.- Aquella Conchín molt de temps. I el que fea de Poncio que era Alfredo Bonet, que era un senyor artista, mare, ixe era pa eixir en la tele.

Pilar.- Ixe eixia en la tele moltes vegades.

Macu.- Hombre, és que era un personatge d'actor! I era el que fea de Poncio. Mira, i li senties la veu... I después Ana Mari, la del Sanatori.

Pilar.- La Consciència.

Macu.- La que fea de Consciència. És que eren tres tonos de veu de pel·lícula.

Pilar.- La Consciència...

Macu.- La filla de don Carlos [Rodríguez Cuevillas]².

Pilar.- Después fea... Carlos tamé feu de Poncio Pilato i Ana Mari la Consciència. Venia "Pili! - ¿Qué quieres? -Este traje no lo quiero. -Ah, pues te traes uno". I me ve, mira, fea de Samaritana i de Consciència. La Samaritana era... com tu veies les pel·lícules d'ixes antigues que eren picoses? Pues ella anava de picosa. Con unos tules y unas cosas... Y dia "vas a encantar al Nostre Sinyor, no s'ha de poder alçar a beure l'aigua", i fea "pues lo siento, pero la Samaritana, yo me he leído toda la Biblia de no sé quién... -Xica, xica! La nuestra i prou, que te lias!". I se vestia arreglo a lo que tocava. I quan se vestia de Consciència eixia tota de blanc, amb un trage que se feu de raso blanc. Tota, de dalt a baix. I brillava. Amb una melena rúbia que duia sempre rissà -el monyo el tenia rissat-. Se pintava la cara...

Macu.- ... i l'antorxa que duia: "¡Este era Dios!".

Pilar.- Que li brillava. Y las manos se las pintaba, las manos y la cara. Los zapatos: unas botas blancas, tota, de dalt a baix. Eixia amb l'antorxa aquella i la veu que tenia...

Macu.- ... eren tres timbres de veu preciosos.

Pilar.- Eren tres timbres de veu...!

(...)

Macu.- Jo me'n recorde de quan venien, que antes se feen per eixemple els Set Dumenges de Sant Josep **[65 min.]**. Era, per la vesprà anar a la cerimònia, vamos a l'acte que se fea en la iglésia dels Set Dumenges i d'ahí eixir i anar al Musical a la obreta que feren ixe dumenge. No havia... Sí que havia cine

Pilar.- Sí.

² Director del Sanatori Psiquiàtric Santa Bàrbara, que s'ubicava en el palau dels Comptes de Ròtova, actual ajuntament i estigué en funcionament durant la postguerra.

Macu.- Però és que això era matemàtic i tot en la mateixa cera, mira, eixies de la iglésia i directe al Musical, a vore l'obreta de Teatro que feren. I pues mira, era una forma tamé de passar els dumenges, que no havia atra cosa, i entonces això de dir "me'n vaig a València"... A quin Sant! Si no anàvem al Seminari, que pareixia que te n'anaves...

Pilar.- A l'atre món.

Macu.- Jo me'n recorde festejant d'anar, que se ficà de moda, a la missa de una en el Seminari. Però era com si te n'anares... jo què sé, a Castelló lo menos. És que no havien cases, al final del carrer de la Bàscula no havien ni cases. Anaves al Seminari i és que era anar a un descampat. M'entens lo que te vull dir? Entonces totes ixes cosetes pues claro, d'una forma o atra t'havies de distraure en algo i els dumenges pues era això. N'hi hagué una temporà tamé que en el Musical feen cine. Però lo més això era fer el teatre.

Pilar.- Hasta que feren el cine Iris.

Macu.- Después ja... en Moncà han hagut vàrios cines, i ja mamprengué la gent tamé a anar-se'n a atres activi... i en poder merejar-se ja més, perquè la gent, la cosa va evolucionant, però aixina de més menuda jo me'n recorde que això era matemàtic: eixir dels Set Dumenges i al Musical.

I hi havia molta comunitat.

Pilar.- Sí.

Macu.- Molt. I que el poble era poble. Hui cada carrer és un poble.

(...) Les entrades pa vore la Representació han hagut anys que eren pagant, han hagut anys que ha sigut gratis, que no fea falta ja ni entrà, anava qui volia. Havia d'haver un poquet de control perquè és lo que te dic, sempre n'hi ha alguna pandilleta que se riu de tot, que arma jaleo... que "per favor calleu-se", que... "atén-me, si no t'agrà... ahueca, que ningú t'ha dit que vingues!". Tallaven el tràfic en la part de raere, en el carrer Madrid, lo que és el escenari pràcticament de Setmana Santa. Havia de ser... era raro el dia que estiguent en plena representació... alguna motet "guaaa guaaa guaaaa!", a toda paleta, xico! Estaven les valles, però una moto pues aunque fuera per damunt de l'acera, passe i ja. Xe! Quan heu fet això sabeu que allí estan fent lo atre, és precis passar per ahí? No n'hi ha un atre carrer pa passar? Però bueno, és lo que la vida ha anat portant-te...

Pilar.- Ara, el escenari que ací n'hi ha jo crec que no n'hi ha en ningun puesto.

Macu.- En ningun puesto.

Home, açò és una maravilla.

Macu.- Però ho dic pel que comentàvem de Farinós, que ell ha segut tan estricte en com fer tot lo de... vamos, en com preparar tot el diàleg, totes les coses i limitar-se a lo que està en les escritures i tal, que ací sempre hem volgut fer els actes, llevant del dimecres que era com un preàmbulo: anem a preparar pa lo que va ser después tota la història...

Pilar.- Des de la Creació.

Macu.- Des de la Creació del Món, vale? Pues después ha volgut marcar cada cosa en el dia que realment passava i a la setmana que ve ja no... Que va haver un any, crec que va ploure els tres dies.

Pilar.- Els tres dies!

Macu.- “Pues fem-ho la setmana que ve”. No, ja no podia ser perquè ja no era ni Dijous, ni Divendres ni Dissabte Sant, ahí s’acabava la funció. En atres puestos, per lo que tu has dit d’ahí, ho fan vàries setmanes! A lo millor escomencen antes i acaben después, conforme el temps que vullguen programar i va la gent quan va, com si anara a vore una obra de teatro. Que tenemos trucos, que fan tamé moltes coses dins d’un teatro i d’ahí no se’n van. El grupo de la Tatxa vaen anar tamé un dia en cotxes a Ulldecona que tamé fan Setmana Santa. Preciós, molt bonico, però dins del teatro. I clar, después veus lo que és tot açò i no pots comparar allò en açò. No se pot comparar, per molts trucos, per molt bé que ho facen, per molts bons artistes, per molt bon diàleg... tot lo que tu vullgues, però no és lo mateix. I la gent que ha vingut i ho ha vist, i en ixos primers anys estava tot tan en auge... al·lucinaven. Que passaven molt de fred? Sí, però valia la pena passar fred i vore-ho. I la gent después parlava i no parava, perquè quedaven supercontents. Hasta ahí, això és lo que era, lo que havia i lo que continuen, canviant les coses perquè cada època du lo seu però...

No, però ahí està.

(...)

Pilar.- És que era aixina, és que no ha sigut una cosa de una serietat...

Macu.- Serietat lo que és la representació, però el resto pues ha sigut una convivència i una cosa...

Pilar.- Ha sigut una cosa molt popular, una cosa que s’ha viscut entre tots, i que no ha hagut ni altos ni bajos. Cada u a fet lo que ha pogut i cada u ha participat de lo que ha pogut [70 min.].

Amb molta generositat, perquè mare meua, lo que conteu és...

Macu.- I col·laborant tots, en lo que ha fet falta col·laborant tots. Que después la cosa estava un poquet millor o havia un poquet més de pressupost? Pues vale, pues mira, si organitzem açò, pues va. El sopar sobaquero, que jo vaig conèixer lo que era un sopar sobaquero... que jo fea “sopar de sobaquillo...?” I no sabia. I sempre dia “pues el pa, en el sobaquillo...?”. Pues era el pa de sobaquillo, sí! Te duies el pa de sobaquillo, el sopar, i después el grupo de les dones de la Tatxa, principalment, pues havien comprat cacaus i tramussos i poco más. Si podien un poquet més alguna oliveta, però si no eren les taules, cacaus i tramussos i hala. I un primer sopar que se fea quan ja estaven els ensayos en marxa de cara a les primeres... a l’actuació, a les representacions, pues sempre se fea un poquet més de... un sopar pa dir “va, juntem-se tots, fem un poquet més de...”. Però el sopar era... Ui! Ixe dia era festa [risses]. I d’un sopar d’ixos és quan jo me’n recorde quan mon pare dugué lo de l’aparato aquell de l’Ascensió i [inintel·ligible], mos ha agarrat un ninotet a mosatros, l’han vestit del Nostre Senyor... Com feu el artilugio aquell, tot manual i tot això hasta después això traduir-ho en ferro, “que ací un no sé què”. I después col·laborant...

El tema de la barca, caminant sobre les aigües... Això com ho farien?

Macu.- I les oles?

Pilar.- I les oles!

Macu.- I les oles! Jo, eh, atén-me, jo de xicoteta me’n recorde els primers anys, el ensayo de la Creación, perquè era quan eixien les oles i cuando se separava la tierra del mar, tot el... uy, era

una parrafà enorme, la llegia Maruja, la dona de don Vicent Farinós. Els ensayos eren en el seu pati, on viu Farinós, en el corralet de raere, amb teles, una tela blava, “les xiquetes, les més baixetes...” xiquetes o xiquets, però jo crec que eren casi tot xiquetes. Una primera fila les més baixetes, unes atres un poquet, “hale i vosatros pac ací” i mentres ella llegia tot lo de la Creación i que tal i que qual, “y Dios creó el mundo...”: “hala, va, ara lo del mar, vosatros pac ací”, totes tapaetes. Ah, ixe any encara mos se veia un poquet el cap, però és que a l’any siguint ja compraren tul blanc pa ficar-se-lo pel monyo i era l’espuma de les oles! Això en el centro de l’escenari del camp de fútbol, en el centro, i allà quan venia que se separava la tierra del mar, hala unes quantes oles pac allà, “cuidao no tropeceu entre la tela, el escenari...”. Unes quantes xiquetes pac allà, una ola o dos pac allà, l’atra ola o dos pac allà. Después com ja canviaren les coses, ja no hi havia tantes xiquetes pa fer això, canvià un poquet lo d’ixe principi, ja muntaren pa fer lo de les oles, ja era tot un armasó. No sé encara si això existirà o no.

Pilar.- Això antes de tapar el foso estava.

Macu.- Pues era preparar... la zona de les oles era de madera...

Pilar.- Estiraven d’un puesto uns i estiraven d’atre puesto els atres.

Macu.- I tamé amb diferents altures pa simular les oles. I en la barca quan ja era... pues lo mateix ixes oles encà tenien que estar. Això era en un principi pa la Creación, quan se fea lo de la Creación, però después quan tenia que haver algo del mar en la Pesca Milagrosa o en tal... “pues, hala, les oles”, i hala, els de la Tatxa: uno per allà, este menejava la barilleta pac allà ixa ola pac allà, qui la merejava pac ací, les oles pac a... [risses]. I ahí hi havia un crusse aixina de oles... pues el efecte aixina des de baix... maravillós. Después pujaves dalt... Hi havia molta gent que después de acabar la representació, eh, demanaven permís, atres se col·laven, però la majoria -de gent de fora- el que venia en autobús que havia vingut a saber de a on, ixos no se n’anaven si no pujaven per dalt a doctorejar-ho tot! Que volien vore. “Y cómo han hecho y cómo...”.

Pilar.- Perquè lo que tamé està molt impressionant és la penjà de Judas.

Macu.- Quan s’ahorca. Ixe quadro... puah.

Pilar.- Això és una cosa extraordinària. Que qualsevol dia mos se penjarà de veres.

Macu.- Que Manolo, veus?, és un atre actor que el timbre d’ell de veu... tot lo que ell fea quan s’arrepentix, quan va a penjar-se, que tal és... És que és lo que diguem, és que han hagut uns quants personatges que el timbre d’ell de veu... És que és digne de sentir-lo.

Pilar.- Ara ho fa Mateo, el de Gramuntell. Mateo? Marcos! I ho fa clavats clavats clavats. Hi ha moltes vegades li dic “Mateu, vé amb cuidao que com te se’n vaja el peu... de deveres que te penges!” [risses]. Hi ha com si foren dos escalons, però és que se dixà caure amb tot el pes que té. Claro, el que està baix diu: és que s’ha penjat i no...

Macu.- Ah, i después se quedaven a la part de raere, jo me’n recorde quan ho fea Manolo Llorens que ell era això [75 min.], a la hora ja de penjar-se agarra la corda i se l’enrotlla un parell de voltes al coll i “no sé quantos!”, pam! I se tira. I ahí raere havien dos sacs o tres de palla a on se dixava caure. I ell des de baix, clar havia dixat un tros de corda aixina i des de baix agarrava la corda i la menejava aixina com a que estava balancejant-se mentre s’acabava de penjar. Pues això ho veus des de baix i... ah. I la combinació de colors, que ara és roig perquè és

una cosa més tremebunda, en roig o quan és... amb una llum blanca tan lluenta o una llum verda que dius...

Pilar.- La combinació és els de baix en els de dalt i els de dalt en els de baix.

Macu.- En l'escena d'Herodes per eixemple, i la bailarina.

Pilar.- El fea ella [Inma].

Inma.- [*Des de fora de càmera*] El feia, el feia.

Macu.- Estigué uns quants anys fent-ho la de la Gabarrota, la de la finca.

Pilar.- Sí, Consuelín.

Macu.- Aquella xica, vamos... duia unes pestanyes... jo crec que eren de paper però les pestanyes li arribaven hasta el monyo, s'ho apegava ahí. Molt estrambòtica, però atén-me, feia el ball molt bé i tal. Arriba un any que no, que... però és que crec que va ser el... i entones no n'hi havien mòbils ni res, "que no, que este año no y que no voy y que no voy y que no voy". Ixe any vaig tirar jo de recursos... jo havia estat en unes colònies que feen de l'arzobispat en grupos de xiquets i xiquetes... entones eren xiquetes perquè no se mesclaven. I allí vaig coincidir amb unes xiquetes que eren nebodes del que estava de director en el Patronato ací en Moncà, de don Àngel. I aquelles perteneixien, com venen totes de Teruel, crec que són de Teruel o Saragossa. Perteneixien al Centro Aragonés de València. Mira, tinguí el pensament de localitzar a aquelles xiquetes. "Pero ¿cómo...?", dic "vosotros sabeu ballar!". És que a mi me diuen de ballar i jo no sé ni... "¿y qué ropa?" és que a vore aquella xica digué que no venia, però el trage tampoc l'havia dut.

Pilar.- El trage no el tornà. Anàrem Pilar Mondina i jo a sa casa i li diguérem "Consuelín, tú no vas a salir, danos el traje que nos hace falta". I mos el donà.

Macu.- Pues aquell any mos salvà el compromís esta xiqueta, que era del Centro Aragonés i estigué tres o quatre anys, primer ho feu una germana i després un atra. I estigué tres o quatre anys.

Pilar.- Hasta que ho agarrà Sofia.

Macu.- Exacte.

Pilar.- I després de Sofia ho agarrà Inma. Va per famílies!

Macu.- Dius, total és un momentet, però un momentet... la música és preciosa, la de los Siete Velos i aquella ho fea de categoria, el canvi de llums, el tal, estar ahí tots en plena orgia. N'hi hagué un any que n'hi hagué uno que se passà. I... n'hi hagué un poquet de jaleo ahí. Eran otros tiempos, però és que molt llamatiu, i li llamaren l'atenció i li digueren que no tornara. Perquè ho va fer molt real la orgia i entones... no. Ja no tornà, ixe xiquet ja no tornà. L'atra se'n dugué un poquet de sofoco, però... en això se quedà. No, pa fer-ho ben escenificat. El que fea entones d'Herodes primer era Chiralt que jo recorde, després ho va fer Tomás Contell i després ja no me'n recorde de qui més. Però era un quadro tamé molt bonico, ja era... no ho sé, com una cosa més viveta i més això. Després ja de tot lo demás, que dius... que dins de tot... no dixa de ser història, però dins de tot lo ceremoniós per un costat pues alguna volta que atra alguna atra coseta d'ixes i ixe quadro després se quedava un quadro plàstic preciós. I mira, batalletes d'eixes que sobre la marxa s'ha intentat... Perquè això va ser el mateix dia. (...) Saps

tamé qui va fer de... ara m'ha vingut al cap, qui va fer de Magdalena después de Carmen Sepa? Pili Calvo, la germana de Glòria.

Pilar.- Ixa és la que jo te volia dir.

Macu.- No, después de Carmen Sepa ho faria Conchín, después de Conchín Pili i ja después qui fora. Ah, la dona d'Arcadio tamé ho fa fer, Ana tamé va fer de Magdalena uns quants anys. Però ixe estava molt sol·licitat, ixe paper, i no tots podien fer-lo. Però han segut xiques que han fet el paper i ho han fet bordat, ho han fet molt bé. Esta Pili, per eixemple tamé perteneixia al quadro de teatro del Musical.

Pilar.- I hui en dia du el quadro de teatre de les Ames de Casa.

Macu.- És que en el teatro ella, en companyia de Chiralt o de Manolo Llorens... és que eren tres o quatre del Musical que en totes les obres, ja podia ser el tema que fora...

Pilar.- El Pallús!

Macu.- Enrique el Pallús. Mira, antes dia lo de "una taronja i un aro: Taroncharo!". Pues después l'atre era: "un pa i un lluç: pallús!". Eren els apodos que tenien, però en un momentet de l'obra... i ixos dos comentaris me'n recorde jo que ma mare ho dia moltes voltes "és que te reies, quan feien lo de... i era, pa acabar el Sainete sempre era 'vinga, va: un pa i un lluç'" i enseguida tots "Pallús!" [risses]. "Una taronja i un aro... -Taroncharo!", és que... aixina **[80 min.]**. Però persones que han viscut molt el teatro i que han servit pa tots els papers. I no havia atra cosa i era una forma de divertir-se. Ells s'ho passaven bé i la gent anava al teatro i mira, una distracció com un atra.

Mos los han anomenat, mos los han anomenat.

Macu.- Sí, sí, sí.

Pilar.- El Pallús en la Setmana Santa fea de Cirineo.

Macu.- Sí, de Cirineo.

Pilar.- Oi, oi, oi. Això era... Estaven per un d'ixos d'això, pega una veu d'estes desgarraes "mujeres de poca fe!" i fea -l'aplaudien, quan ho fea l'aplaudien- i quan tenien que abaixar al meu fill fea "eh, espereu-se que no siga cosa que el tireu de morros. Va, Jose, anem a abaixarte". El meu fill això sí que ho ha tingut, no ha tingut mai por. Ell s'enganxa dels dos dits i fica els peuetes aixina, pues l'agarrava aixina i el veies "tan, tan, tan" ell i el tio de Inma, Capilla. I l'abaixaven. I claro, se quedava aixina i fea, son tio li fea "és que eres únic, fill, mira-lo. Ara te punxem i ni ho notes". I quan pujaven a la fugoneta de Protecció Civil ha hagut vegades que li feies aixina i la carn li fea "clic, clic, clic".

Macu.- Claro, de la gelor.

Pilar.- Del fred!

Macu.- I allí preparen vàries fogueres a la part de raere, però és que és impossible, no pot arribar el calor pa estar...

Pilar.- I en la Montanyeta que està alt i només amb el Dodotis... Que el Dodotis n'hi ha que saber posar-lo. Esta esprà me'n vaig a ensenyar-los a vestir-los [risses]. El Dodotis! Va i un xic i me fa, al primer dia que eixia de Mal Ladrón, diu "ai, Pilar, és que me sabe mal". Jo dic: "cariño, ¿te digo lo que pienso?" Diu "sí...", dic "les he vist de tots els tamanyes, tu tranquil. Hala, vine

pac ací [risses]. Açò t'ho he de ficar aixina perquè si no...". Lo únic que els dic: "eh, els calçotets sempre blancs" perquè si no, ejem, ja me direu! I jo els ho fique "ai, Pilar, és que... -No tingues vergonya, fill, que en ma casa jo en tinc de totes mides. Hala, vine pac ací". I ho faig, li ho fique, dic "estàs bé, estàs seguro, estàs bien? -No me caerà?" Dic "no, si tu no t'ho toques no te caurà" perquè jo els fique imperdibles agarrats, alguna punxà que atra els pegue, però...és precís! [risses] És precís! Té que estar ben agarrat. I al meu fill li ho ficava igual, fea "mamà, és que açò... -Tu te calles que aixina no se veu res, hala, aixina!". I quan han abaixat la tela, has fet aixina i cruixia, del fred que fa.

Macu.- Han hagut anys de molt de fred. I tu estàs pa vore-ho: abrigo sobre abrigo i xaquetó i si fa falta el gorro i tal, guants, açò... puf, i aquells se queden allí sense res. I el rato que han d'estar, que dius... si fora un quadro plàstica, mira, tots ahí dalt, fem la foto i se n'abaixem. No! És que és pa aguantar un rato. Casi res te dic... és que n'hi ha que pensar-s'ho, saps? Ui, Mare de Déu si hem fet batalletes, Maria Santa.